

З.О. ДОБУШ,
Львівська комерційна академія

НЕДОЛІКИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Обґрунтовано необхідність формування належного інституціонального забезпечення державного регулювання внутрішньої торгівлі. Визначено недоліки інституціонального забезпечення державного регулювання роздрібною торгівлю в Україні в аспектах: нормативно-правового регулювання, стратегічного планування розвитку роздрібною торговельної мережі, податкової політики, фінансово-кредитного сприяння, організаційно-інституційної складової, інформаційно-роз'ясню-вальних заходів. Проаналізовано результати досліджень визнаних міжнародних економічних організацій. (Всесвітнього економічного форуму) щодо сприятливості вітчизняного інституціонального середовища комерційної господарської діяльності. Зроблено висновок, що нестабільність економічної політики держави залишається головним проблемним аспектом розвитку бізнесу в нашій державі. Обґрунтовано дієві напрями удосконалення інституціонального забезпечення державного регулювання розвитку роздрібною торгівлю в Україні.

Ключові слова: роздрібною торгівлю, державне регулювання розвитку, інституціональне забезпечення, напрями удосконалення.

Завдання формування належного інституціонального забезпечення державного регулювання внутрішньої торгівлі особливо актуальне, адже крім забезпечення необхідної інтенсивності та прискорення процесів товароруку за каналами розподілу, синхронізації виробництва і споживання товарів, недостатньо контрольований та керований процес регулювання торгівлі може призвести до таких домінуючих ризиків соціально-економічній безпеці держави як критичне збільшення часток тіньового та необлікованого секторів; послаблення системи державного регулювання і контролю на внутрішньому ринку; забезпечення населення товарами небезпечними для здоров'я та невисокого рівня якості; монополізація сфери розподілу товарів, а через це – їх виробництва; надмірна залежність внутрішнього споживання від імпорту; нерівномірне постачання споживчих товарів по території країни; уповільнення темпів внутрішнього виробництва. Натомість, на посттрансформаційному етапі розвитку

економіки як нормативно-правове, так і інституційне забезпечення регулювання роздрібною торгівлю в Україні є недосконалим та потребує корегування.

Проблеми інституціонального регулювання внутрішньої торгівлі стало предметом дослідження таких учених, як Богославець Г. М. [9], Волкова В. Н. [2], Гончарук Я. А. [1], Ємельянов А. А. [2], Литвин А. Ю. [6], Лігоненко Л. О. [9], Піратовський Г. Л. [9], Покатаєва О. В. [8], Хасанова В. В. [10], Шубін О. О. [1]. Проте, незважаючи на активізацію дослідницьких зусиль, спрямованих на аналіз питань інституціонального забезпечення державного регулювання торгівлі, окремі його аспекти потребують подальшого дослідження.

Головною ціллю статті є визначення недоліків інституціонального забезпечення розвитку роздрібною торгівлю в Україні та обґрунтування напрямів їх подолання.

В Україні ще не сформовано повноцінної та раціональної (з огляду на необхідну ефективність) інституціонального забезпечення системи державного регулювання торгівлі. Очевидно, що на це є об'єктивні системні причини, адже в Україні жодна галузь не стала «локомотивом» економічного «прориву». Втім, вони жодним чином не є виправданням, адже недоліками характеризуються практично всі з використовуваних у практиці 1991 – 2012 рр. методів, форм та засобів інституціонального забезпечення державного регулювання роздрібною торгівлю.

Щодо нормативно-правового регулювання, то передусім зазначимо, що воно покликане упорядковувати відносини між суб'єктами права в системі інституту торгівлі, зокрема у трьох рівнях: (1) безпосередні суб'єкти відносин торгівлі – держава, суб'єкти господарювання (юридичні та неюридичні особи), споживачі; (2) суб'єкти регулюючої інфраструктури – організації споживачів, об'єднання підприємств, державні структури охорони якості та стандартизації товарів, прав споживача; (3) суб'єкти допоміжної ринкової інфраструктури – підприємства та організації,

© З.О. Добуш, 2013

що надають послуги вивчення ринку, транспортування товарів, страхування, юридичного супроводу, фінансово-кредитний сектор та ін.

Об'єктами регулювання виступають дії та відносини на кожному етапі торгово-технологічного процесу, а також під час договірної співпраці між суб'єктами ринку. Відповідно, аналіз практики державного нормативно-правового регулювання роздрібною торгівлі доцільно здійснити у відповідності до логіки ведення комерційної господарської діяльності в торгівлі. Але перш, ніж розпочати діяльність, суб'єкту господарювання необхідно зареєструватися. Визнаємо, що останніми роками часові та організаційні витрати власників (керівників) підприємств торгівлі на їх державну реєстрацію істотно скоротилися, що слід вважати позитивною практикою в системі державного регулювання не лише галузі, але й підприємницької діяльності загалом.

Так, на сьогодні Державний реєстратор зобов'язаний (у разі подання йому всіх необхідних документів) у триденний термін видати свідоцтво, що засвідчує державну реєстрацію суб'єкта господарювання. Причому до функцій реєстратора входить реєстрація суб'єкта господарювання у соціальних фондах та податкової інспекції. Втім, державі ще не вдалося повністю оптимізувати процедуру реєстрації, адже за представником суб'єкта господарювання все рівно залишається обов'язок обрати систему оподаткування та, відповідно, оформити її у ДПА (що займає мінімум 10 робочих днів), отримати довідки Держкомстату (від 1 до 3 робочих днів), виготовити печатку і штампи з реєстрацією в органах МВС (до 3 днів) і т. д. Відомою є вітчизняна практика, коли підприємствам або підприємцям ДПА відмовляло у наданні певного статусу спрощенця чи обранні системи оподаткування, що призводило до судових процесів.

Після державної реєстрації та оформлення погоджень від ДПА, Державної служби статистики, соціальних фондів та служби зайнятості суб'єкт господарювання має відкрити об'єкт торгівлі. Причому це можуть бути як існуючі приміщення, так і ті, що будуть зводитися. Зрозуміло, що у першому випадку необхідно лише отримати дозволи місцевих СЕС та Державної пожежної служби, місцевого управління торгівлі. Але у другому випадку спочатку необхідно отримати дозволи на будівництво об'єкта, а потім – прийняття його в експлуатацію. Не секрет, що проходження цих процедур в Україні супроводжується істотними трансак-

ційними витратами (що інколи сягають до половини кошторисної вартості будівельних робіт), оскільки в іншому випадку будівництво триває роками і супроводжується бюрократичними перепонами чиновників як на дозвільному етапі, так і на етапі прийняття в експлуатацію. Відомі практики, коли був отриманий дозвіл на будівництво, яке виконане згідно проектно-кошторисної документації, проте в експлуатацію здане не було. Як вже зазначалося, Україна станом на 2012 р. посідає 180 місце серед 183 країн світу за легкістю отримання дозволу на будівництво.

Після отримання дозволу на відкриття об'єкта торгівлі, суб'єкт господарювання має отримати ліцензії на продаж алкогольних напоїв та на продаж тютюнових виробів (якщо планує продавати ці групи товарів), отримати торговий патент та дозволи на реєстратори розрахунково-касових операцій, засоби виміральної техніки. Зауважимо, що особливих нарікань вітчизняних суб'єктів господарської діяльності на проходження вказаних процедур у ЗМІ чи в наукових публікаціях не спостерігається. Крім того, для фізичних осіб – підприємців в Україні передбачено спрощену систему обліку та звітності, за якої (при умові не продажу підакцизних товарів) вони не зобов'язані використовувати реєстратори розрахунково-касових операцій. Хоча, потрібно визнати, що цей аспект носить не лише позитивний характер. Йдеться про можливість приховування суб'єктами малого підприємництва частини виручки від продажу товарів, що призводить до збільшення т. зв. сірого сегменту тіньового сектора ринку.

Попри те, необхідно вказати на численні правопорушення, пов'язані з продажем підакцизних товарів без наявної на це ліцензії практично по всій території нашої держави, про розкриття яких сигналізують ДПА всіх без виключення областей України. Хоча по мірі розвитку та укрупнення роздрібних торговельних мереж попит на алкогольні напої і тютюнові вироби, що продаються поза ними, зменшується, втім, все ще має місце та у великих обсягах (як в натуральному, так і вартісному вираженні), особливо у районах та в сільських поселеннях, де купівельна спроможність населення нижча. Це призводить до викривлення конкурентного середовища, недоотримання податкових платежів, розширення тіньового сектора ринку та потребує підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів.

Здійснюючи діяльність, суб'єкт господа-

рування має дотримуватися правил торгівлі, якими встановлено вимоги до: (1) приміщень (відносно їх розмірів, санітарних норм, правил охорони праці, техніки безпеки), де здійснюється торгівля, у т. ч. за умови продажу окремих груп товарів (для прикладу, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, лікарських препаратів, ювелірних виробів) та режиму роботи об'єкта торгівлі; (2) документації, що супроводжує торговельний процес (відносно ідентифікації товарів на предмет їх якості та безпеки); (3) інформації, яка має розміщуватися у торговій залі та на товарах; (4) способів розрахунків за проданий товар; (5) прав споживача.

Відтак, при здійсненні торгівлі необхідно дотримуватися положень Правил роботи дрібно-роздрібною торговельною мережі, Правил роздрібною торгівлі продовольчими товарами, Правил роздрібною торгівлі непродовольчими товарами, Правил роздрібною торгівлі алкогольними напоями, законів України «Про захист прав споживачів», «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини», «Про стандартизацію і сертифікацію» та інших нормативно-правових актів.

Проте, як справедливо зазначається у [8, с.174], на сьогодні слабо урегульованою залишається інтернет-торгівля, що істотно перешкоджає її розвитку, адже наслідками багатьох неузгоджень та прогалин у вітчизняному законодавстві у цій сфері є: продаж неякісних товарів, чи таких, що не відповідають запитам споживача; несвоєчасність постачання; втрата коштів споживача без поставки товару; неможливість його повернення.

Окремим важливим аспектом ефективності системи державного регулювання роздрібною торгівлі є дотримання державних стандартів щодо якості та безпечності товарів і послуг. Відомо, що вітчизняне законодавство чи не найбільш лояльне серед усіх законодавств світу щодо захисту права споживача. Доволі чітко регламентується у нашій державі і якість товарів (через сертифікати якості та свідоцтва відповідності). Тобто слід визнати цю сферу достатньо інституціалізованою. Втім, наявність законодавчої основи ще потребує належного її дотримання і виконання, з чим в Україні є проблеми і на що слід передусім спрямувати більш ефективну державну політику в частині її організаційно-інституційних засобів. Надмірна зарегульованість виробничої сфери технічними умовами призводить до їх обходження виробниками товарів (за для оптимізації витрат) та виготовлення неякісної продук-

ції, що потрапляє на полиці магазинів.

При встановленні ціни на товари суб'єкт торгівлі має дотримуватися передусім вимог Інструкції «Про порядок позначення роздрібних цін на товарах народного споживання на підприємствах роздрібною торгівлі і громадського харчування» щодо інформації, яка має міститися на цінових ярликах.

Звичайно, що нормативно-правове регулювання і регламентування функціонування роздрібною торгівлі та її інфраструктури, мережі економічних агентів вкрай важливе. Проте, галузь не перебуває в статичному стані. Її розвиток динамічний та постійний. Вже за декілька тижнів некерованого функціонування можуть сформуватися процеси, загрозливі як для підприємств торгівлі, так і сфери виробництва та споживання. Саме тому роздрібною торгівля потребує належного планування розвитку, причому як в довгостроковій, так і у короткостроковій перспективах, для чого приймаються і реалізуються державні, регіональні та місцеві стратегії і програми.

Так, на сьогодні в Україні реалізується Державна цільова економічна програма розвитку внутрішнього ринку на період до 2012 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2009 р. № 828 [4]. Залишається діючою Стратегія економічного і соціального розвитку України (на 2004-2015 роки). У більшості регіонах України прийняті та реалізуються програми соціально-економічного розвитку, концепції розвитку ринкової торгівлі та дрібно-роздрібною торговельною мережі. Втім, найбільш істотними недоліками державного стратегування та планування розвитку роздрібною торгівлі залишаються: (1) відсутність інституціалізованої ієрархії стратегічних планових документів та єдиного і послідовного підходу до їх розробки, прийняття, реалізації та контролю ефективності; (2) невизначеність кількісних та якісних критеріїв (конкретних параметрів розвитку на макро-, мезо- та мікрорівні системної ієрархії, інтереси галузевих об'єднань та організацій споживача, інших недержавних інституцій інфраструктури торгівлі) та, відповідно, відсутність моніторингу стану реалізації і ефективності політики регулювання роздрібною торгівлі.

З метою підвищення ефективності стратегічного і тактичного планування розвитку роздрібною торгівлі в Україні необхідно чітко визначити (в головному нормативно-правовому щодо торгівлі акті – Законі України «Про внутрішню торгівлю») перелік та часові рамки

прийняття і дії стратегій і програм розвитку роздрібною торгівлі на всіх рівнях системної ієрархії управління. Найбільш раціональним видається прийняття узгоджених між собою (за положеннями та часовими рамками) п'ятирічних Державної (центральний рівень) та цільових і регіональних (місцевий рівень) програм розвитку торгівлі. Ми погоджуємося з [9, с.300-301], де визначаються такі напрями цільових програм, як (1) правове регулювання, захист прав споживача і підтримка торговельного підприємництва; (2) соціальна політика у сфері споживчого ринку; (3) розвиток секторів споживчого ринку; (4) розвиток інфраструктури споживчого ринку.

Відомо, що податкові важелі є одними з найбільш дієвих у контексті стимулювання або, навпаки – стримування ділової активності. Сфера роздрібною торгівлі не є виключенням та, незважаючи на складність і обтяжливість вітчизняного податкового законодавства, продовжує розвиватися. В загальному можна вести мову про такі три найбільш диференційованих віхи податкового регулювання торгівлі.

Це, по-перше, період 1991 – 1998 рр., коли ставки податків були стабільними, але високими. Пройшовши етап приватизації, вітчизняні підприємства роздрібною торгівлі поступово адаптувалися до нових умов та розвивалися, причому їх структура не була такою концентрованою, як зараз. На ринку достатньо були представлені оптові, оптово-роздрібні та підприємства роздрібною торгівлі.

По-друге, це період 1998 – 2011 рр., який ознаменувався дією системи спрощеного оподаткування, звітності та обліку, зокрема для фізичних осіб – підприємців. Маючи відповідні преференції, такі суб'єкти господарювання практично повністю охопили продовольчо-речові ринки та значно збільшили свою частку в структурі роздрібною торгівлі як за кількістю об'єктів торгівлі, так і за товарооборотом. Набула поширення практика «дроблення» (з метою оптимізації податкових платежів) роздрібною товарообороту – підакцизні товари реалізувалися через юридичні особи, а решту товарів – через приватних підприємців.

По-третє, це період, що почався з прийняттям нового Податкового Кодексу України, який істотно обмежив преференції фізичним особам – підприємцям, а також започаткував поетапне зниження ставок податку на прибуток та податку на додану вартість. Ці нововведення позитивно були сприйняті безпосередньо юридичними особами, адже вони сприяли

вирівнюванню умов конкуренції та зниженню загального рівня податкового навантаження на легальний бізнес.

Зауважимо, що роздрібною торгівля в Україні не має жодних податкових преференцій, але має додаткове навантаження відносно інших видів економічної діяльності. Так, підприємства роздрібною торгівлі сплачують 1 % від товарообороту алкогольних напоїв та пива на розвиток в Україні садівництва, виноградарства та хмелярства. Не складно підрахувати, що при торговій надбавці у розмірі 20 %, сума одного процента у товарообороті переростає у понад 5 % у торговій надбавці. Таким чином істотно знижується рівень рентабельності підприємств торгівлі. Не зважаючи на виявлені факти нецільового використання коштів зазначеного збору, він продовжує стягуватися саме з підприємств роздрібною торгівлі.

Крім того, вітчизняні підприємства роздрібною торгівлі, що здійснюють збут підакцизних товарів, потерпають від того, що виробники продукції закладають в ціну вартість акцизного збору, а це підвищує ціну та робить її менш конкурентоспроможною відносно продукції тіншового сектора.

Іншим недоліком вітчизняної системи оподаткування є наявність проявів адміністративного тиску представників податкової системи на підприємства роздрібною торгівлі, особливо великих розмірів. Не секрет, що з метою виконання планових завдань з наповнення бюджету, представники податкової влаштовують т. зв. «надтривалі» перевірки, що перешкоджають нормальній роботі торгових мереж, або часті зустрічні звірки, інші форми тиску, наприклад у тандемі з службами захисту прав споживача, СЕС, податковою міліцією тощо. На подолання таких практик також слід скерувати державну політику в аналізованій сфері.

Фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. істотно похитнула економіки практично всіх країн світу. Економіка України була однією з тих, що зазнали найбільш негативних наслідків та за всіма без виключення видами економічної діяльності мала спад обсягів господарювання. Сьогодні роздрібною торгівля проходить етап посткризового відновлення, втім, підприємства галузі гостро відчувають нестачу фінансового забезпечення для нарощування обсягів діяльності, розвитку торгової мережі. В той час, як у більшості країн ЄС суб'єкти господарювання можуть швидко отримати кредит з прийнятними витратами на його обслуговування (3 – 5 % річних), в Украї-

ні доступ підприємств до фінансово-кредитних ресурсів не такий легкий, а вартість їх обслуговування інколи ставить під сумнів доцільність залучення. Вважаємо цей аспект одним з найслабших місць в системі державного регулювання розвитку роздрібної торгівлі.

Так, підприємства роздрібної торгівлі досить сильно залежні від кредитних коштів. Виявлено, що у 2009 р. на одну гривню роздрібного товарообороту припадало трохи більше однієї гривні кредитних коштів. Навіть зменшення рівня охоплення кредитуванням суб'єктів господарювання у роздрібній торгівлі у 2010 та 2011 рр., що було значним, продовжує характеризувати наявність їх кредитної залежності. Вказане підтверджують й високі темпи збільшення сум залучених кредитів, що у 2011 р. відносно 2010 р. становили 119,8 %, а відносно 2009 р. – 126,1 %. За аналізований період збільшилася частка кредитів, отриманих саме суб'єктами роздрібної торгівлі – з 35,9 % у 2009 р. до 36,3 % у 2011 р. Тобто кожен третій кредит в економіці залучений саме в роздрібну торгівлю.

Втім, понад 90 % кредитів короткострокові (на 1 – 3 роки), що свідчить про їх розміщення більшою мірою у товарні запаси, а не у розвиток торгових площ чи закупівлю основних засобів. Частка довгострокових кредитів становила у 2011 р. 8,9 % та зменшилася відносно 2009 р. на 0,3 в. п.

Збільшилася частка кредитів у національній валюті (до 69,8 % або на 7,5 в. п. з 2009 р. по 2011 р.), що, з одного боку, позитивно, адже сприяє зміцненню національної валюти, але з іншого – негативно, адже процентна ставка у гривні вища, а ніж у іноземній валюті.

Високими залишаються середні процентні ставки за кредитами – 17,5 % у 2009 р., 13,9 % – у 2010 р., 13,8 % – у 2011 р. Втім, у національній валюті вони ще на 1 – 1,5 % вищі, що істотно здорожує вартість залучення кредитних коштів. Суттєвою залишається й частка прострочених кредитів вітчизняними підприємствами роздрібної торгівлі.

Щодо організаційно-інституційних засобів державної політики регулювання роздрібної торгівлі в Україні, то, як вже зазначалося, їх найбільш суттєвим недоліком є недостатність державного контролю за якістю і безпечністю товарів, а також захистом прав споживача. Станом на 2012 р. Україна за міжнародним рейтингом доступності та безпечності товарів споживання знаходилася на 44 місці посеред африканських країн. Прояви корупції у сфері

державного нагляду та контролю призводять до того, що в нашій державі у значних обсягах реалізуються молочні вироби, виготовлені без молока, ковбасні – без м'яса, шоколадні – без шоколаду. Вже не перший рік в Україні не приймаються поправки до законодавства, спрямовані на підвищення рівня безпечності споживчих товарів. Для прикладу, про необхідність обов'язкового етикетування ковбасних виробів говориться вже не перший рік.

Про недостатню захищеність споживача свідчить хоча б те, що в структурі порушень вітчизняними підприємствами роздрібної торгівлі законодавства понад 40 % припадає на ненадання споживачам своєчасної та повної інформації про товар.

До організаційно-інституційних проблем віднесемо й те, що на вітчизняних підприємствах роздрібної торгівлі вкрай повільно впроваджуються сучасні міжнародні системи управління якістю (ISO 9000 та ISO 14000), що перешкоджає забезпеченню вищої ефективності їх фінансово-господарської діяльності, а також кращому її контролю, розвитку практик європейської інтеграції вітчизняної торгівлі. Серед інших, менш об'єктивних, як брак фінансових ресурсів та відповідного персоналу, причин такого стану справ є відсутність в Україні інституту недержавної сертифікації якості товарів, реального, а не декларативного впровадження в Україні європейських стандартів та *acquis communautaire*.

Наявність і гострота охарактеризованих вище проблемних аспектів системи державного регулювання розвитку роздрібної торгівлі в Україні підтверджуються й результатами досліджень визнаних міжнародних економічних організацій. Так, за даними Всесвітнього економічного форуму (табл. 1) видно, що протягом 2006 – 2011 рр. саме нестабільність економічної політики держави залишається головним проблемним аспектом розвитку бізнесу в нашій державі.

Стабільно вагомими залишаються й такі недоліки державного регулювання торгівлі, як рівень оподаткування, корупція, доступ до фінансування, інфляція.

Потрібно визнати, що недостатньо використовуються як центральними, так і регіональними та місцевими органами влади заходи соціально-психологічного та інформаційно-роз'яснювального характеру. Натомість вони мають не аби який вплив на суспільну, а через неї – на свідомість керівників та персоналу підприємств торгівлі, споживачів. Такий вплив

формує позитивне інституційне (в сегменті ментальності, звичаїв) середовище, в якому не сприймаються: тіньова торгівля, продаж товарів поза торговою мережею, без супровідних

документів, неякісне обслуговування споживача, незручність у придбанні товарів, не підтримка місцевого чи національного виробника, невідповідальне споживання товарів, ін.

Таблиця 1

Проблемні аспекти розвитку комерційної господарської діяльності в Україні у 2006 – 2011 рр. [3] (%)

Характеристики	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2010-2011
Нестабільність політики уряду	13,6	16,3	15,4	12,0
Інфляція	4,7	4,9	13,6	7,0
Рівень оподаткування	7,9	10,1	13,4	7,0
Корупція	12,7	15,8	8,8	15,0
Доступ до фінансування	7,8	3,1	8,6	6,0
Нестабільність уряду	8,5	13,3	7,1	6,0
Податкове регулювання	14,7	12,0	6,7	16,0
Низький рівень трудової етики працівників	3,5	2,6	5,7	2,0
Неефективний державний апарат	7,4	9,3	4,6	6,0
Поганий стан здоров'я населення	3,6	-	-	2,0
Невідповідність рівня освіти громадян	5,0	3,6	3,4	4,0
Недостатній рівень розвитку інфраструктури	5,0	4,4	3,0	3,0
Неефективне регулювання ринку праці	2,8	1,9	2,3	2,0
Регулювання ринку іноземної валюти	2,0	1,5	2,1	1,0
Злочинність та крадіжки	4,4	1,2	1,9	2,0

На жаль, органами державного управління на сьогодні не усвідомлюється не лише важливість реалізації заходів соціально-психологічного та інформаційно-роз'яснювального характеру в сфері торгівлі, але й те, яким чином їх реалізувати, у т. ч. через неготовність фінансувати такі заходи, адже для цього необхідне залучення та активізація діяльності громадських і асоціативних організацій інфраструктури споживчого ринку.

Діяльність цих структур мала б бути спрямованою на допомогу споживачам, надання їм об'єктивної інформації, участь у технічних комітетах при розробці стандартів. Для цього необхідне фінансування проектів громадських організацій з розвитку споживчого ринку, його легалізації, пропагування культури придбання і споживання товарів та послуг, популяризації товарів місцевого виробництва, створення незалежних громадських організацій споживача (ефективність існування яких підтверджується досвідом розвитку інфраструктури споживчого ринку та формування конкурентного середовища в розвинених державах). Утвердження в Україні інституту недержавної експертизи товарів і послуг дозволило б проведення перевірок якості продукції та послуг без відома виробника (посередника) та

надання на них відповідних відгуків у ЗМІ; сприяло б зменшенню витрат держави та створило б конкуренцію з державними організаціями споживачів, підвищило б ефективність системи захисту прав споживача та насиченню внутрішнього споживчого ринку якісними та безпечними товарами і послугами, забезпечило б суттєве зменшення тіньового сектора ринку.

Відтак, визріла необхідність удосконалення інституціонального забезпечення державної політики регулювання роздрібною торгівлі в Україні. Адже наслідки її недостатньої ефективності суттєві – низька ділова активність, високі трансакційні витрати та погіршення економічної ефективності підприємств торгівлі, недостатня задоволеність потреб сфер виробництва і споживання товарів (послуг), низький контроль за розвитком торгівлі та її мережі, слабкість стимулів до розвитку торгівлі на інноваційних засадах, наявність перешкод розвитку цивілізованої інфраструктури роздрібною торгівлі. Для подолання цих недоліків може бути спрямований цілий арсенал заходів, включно з створенням при органах місцевого самоврядування структурних підрозділів з питань контролю споживчого ринку за участю представників державних структур і державної виконавчої влади. Більше того, такі інституції

й покликані контролювати розвиток внутрішньої торгівлі на регіональному і місцевому рівнях та на сьогодні не справляються з цим завданням. По мірі наявності фінансових ресурсів регіональні органи державного управління повинні залучати до виконання робіт з розвитку роздрібно торгівлі, формування сприятливої суспільної думки громадські та асоціативні організації інфраструктури ринку споживчих товарів.

З використанням системно-структурного аналізу виявлено, що практично за всіма формами і засобами системи інституціонального забезпечення державного регулювання роздрібно торгівлі спостерігаються істотні недоліки. Відповідно, пріоритети сучасної державної політики покращення інституціонального забезпечення регулювання роздрібно торгівлі важливо спрямувати на їх подолання, а саме в межах нормативно-правового регулювання необхідними є завершеність реформування дозвоільної системи, підвищення рівня справедливості ліцензійного навантаження на об'єкти торгівлі, покращення урегульованості торгівлі через мережу Інтернет, системи моніторингу та захисту інтелектуальної власності; стратегічного планування розвитку – запровадження інституціалізованої ієрархії стратегічних планових документів та єдиного і послідовного підходу до їх розробки, прийняття, реалізації та контролю ефективності, моніторингу ефективності реалізації стратегій та програм; податкової політики – усунення проявів адміністративного втручання податкових органів, а також збору на розвиток садівництва, виноградарства та хмелярства; фінансово-кредитного сприяння - зниження кредитної залежності і вартості фінансових та інвестиційних ресурсів; організаційно-інституційної складової – зростання активності щодо стимулювання впровадження на підприємствах міжнародних стандартів якості, розвиток недержавного інституту сертифікації товарів, покращення контролю за дотриманням прав споживача, безпечності товарів; інформаційно-роз'яснювальних заходів – формування інституційного середовища несприйняття: тіньової торгівлі, продажу товарів поза торговою мережею, без супровідних документів, неякісного обслуговування споживача, підтримки місцевого та національного виробника, відповідального споживання.

Література

1. Внутрішня торгівля: регіональні аспекти розвитку : Монографія / За ред. О. О. Шубіна, Я. А. Гончарука. – Донецьк-Львів: ДонНУЕТ, 2007. – 404 с.
2. Емельянов А. А. Теория систем и системный анализ в управлении организациями / Под ред. В.Н. Волковой и А.А. Емельянова. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 625 с.
3. Звіти про конкурентоспроможність України. – Всесвітній економічний Форум. – Інтернет-ресурс Фонду ефективного управління. – режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/Report_on_the_Competitiveness_of_Regions_of_Ukraine_2011.pdf
4. Інтернет-ресурс Верховної Ражи України. – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/828-2009-п>.
5. Інтернет-ресурс Міністерства економіки, торгівлі та промисловості Японії (режим доступу: www.meti.go.jp/english/other/MET_Introduction/c10130ej.html).
6. Литвин А. Ю. Механізми державного регулювання роздрібно торгівлі в Україні : автореф. дис. канд. екон. наук : 25.00.05 «галузеве управління» / Антон Юрійович Литвин ; [Донецька державна академія управління]. – Донецьк, 2003. – 19 с.
7. Манафова О. Деррегулирование экономики и устранение административных барьеров, Российская Федерация (EUROPEAID/ 11408 /C/SV/RU) : Обзор институтов независимой экспертизы в странах ЕС и Российской Федерации / Ольга Манафова. – М. : ІМС Consulting Ltd. – 2005. – 16с.
8. Покатаєва О. В. Державне регулювання трансформації торговельно-економічних відносин: інституціональний підхід : Монографія / О. В. Покатаєва. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2009. – 408 с.
9. Трансформаційні процеси в торгівлі України в умовах інтернаціоналізації : Монографія / [Л. О. Лігоненко, Г. М. Богославець, Г. Л. Піратовський та ін.]; за ред. Л. О. Лігоненко. – К: КНТЕУ, 2009. – 334 с.
10. Хасанова В. В. Державне регулювання внутрішньої торгівлі в Україні (організаційно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Вікторія Вікторівна Хасанова ; [Інститут законодавства Верховної Ради України]. – Харків, 2010. – 20 с.

Статья поступила в редакцию 21.01.2013